

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 Ethnic Diversity in Southern–Laos Society in the 18th–19th Century

ดร. พิมพ์ปฏินา นเรศศิริกุล¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 มีวัตถุประสงค์ การวิจัยเพื่อศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพหุชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคม ลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19

ผลการวิจัยพบว่า (1) ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลให้สังคมลาวตอนใต้เป็นสังคมที่มีความหลากหลาย ทางชาติพันธุ์ คือ นโยบายการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลลาว-ไต ที่ ผลักดันให้กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆอพยพลงไปยังถิ่นฐานรวมกันในอาณาบริเวณลาวตอนใต้ นอกจากนั้นบริเวณลาว ตอนใต้ยังเป็นถิ่นที่อยู่เดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนอีก หลายกลุ่ม และเชื่อว่าเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเดิมมาตั้งแต่ลาวตอนใต้ อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ยังเกิดขึ้นจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากลาวตอนใต้เป็นศูนย์กลางการค้า ขนาดใหญ่ ส่งผลให้มีกลุ่มชาติพันธุ์จากภายนอกเดินทางเข้าทำการค้าขาย (2) ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคม ลาวตอนใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 พบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 18 คือกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกรวมว่าข่า (Kha) ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนทั้งหมด จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงมีหลักฐานที่ สามารถระบุชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ลาว (Lao) กลุ่มชาติพันธุ์จีน (Chinese) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย (Thai) กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (Vietnamese) กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย (Xuay) กลุ่มชาติพันธุ์ตำปวนหรือ ตำปวน (Tom Puan or Dombuan) กลุ่มชาติพันธุ์ซุก (Sruk) กลุ่มชาติพันธุ์กะเวต (Khvet) กลุ่มชาติพันธุ์บราว (Brao) กลุ่มชาติพันธุ์ระแด (Rade) กลุ่มชาติพันธุ์โบลเวน (Boloven) กลุ่มชาติพันธุ์สอกหรือโสก (Sok) กลุ่มชาติพันธุ์ ยะเหิน (Nhaheun) กลุ่มชาติพันธุ์แงะ (Gnac) กลุ่มชาติพันธุ์ตะไฉ่ (Ta-Oy) และกลุ่มชาติพันธุ์จระราย (Charai) แต่ละ กลุ่มชาติพันธุ์มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์, ลาวตอนใต้

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
pimpatima2030@gmail.com

Abstract

The research Ethnic Diversity in Southern – Laos Society in the 18th – 19th Century aims to study historical background of multiethnicity and ethnic diversity in Southern – Laos society in the scope of time between the 18th and 19th century.

The result suggests as follows; 1) The critical factor in historical background which forms the society in Southern – Laos multiethnic society is the policy which strengthens political power of the group who speak languages in Laos – Tai family. The course forced different ethnics to relocate in the south of Laos, the original location of the groups who spoke Austroasiatic and Austronesian languages and were believed the original inhabitant of the place ever since Southern – Laos was under influence of ancient kingdoms in South East Asia. The diversity, in addition, results from economic factor. As the location was then center of commerce, ethnic groups from other regions simply came to the place for trade purpose. 2) According to historical resources, ethnic groups surveyed in the 18th century were Lao and Kha, the term which generally covers people speaking Austroasiatic and Austronesian languages. It was not until the 19th century that there were circumstances to help identify ethnic groups there more elaborately. The list then were; Lao, Chinese, Thai, Vietnamese, Xuay, Tom Puan or Dombuan, Sruk, Khvet, Brao, Rade, Boloven, Sok, Nhaheun, Gnac, Ta-Oy and Charai, each of which owned their exclusive language and tradition.

Keywords: ethnic group, Southern – Laos

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

อุษาคเนย์เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้งในฐานะชนพื้นเมืองและผู้อพยพเข้ามาใหม่ ทำให้ภูมิภาคแห่งนี้มีความน่าสนใจในเชิงประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา จากการค้นคว้าองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ที่มีอยู่ในประเทศไทยเบื้องต้น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ภายในประเทศมากกว่าศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในต่างประเทศ ส่งผลให้องค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านมีไม่มากนัก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กๆ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่า ลาวเป็นอาณาบริเวณหนึ่งในอุษาคเนย์ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูงมากมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นอย่างช้า โดยเฉพาะพื้นที่ตั้งแต่เมืองจำปาสักลงไปจนถึงเมืองอัตตะปือ จรดแนวตะเข็บชายแดนเวียตนามและกัมพูชาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา จนกระทั่งในปัจจุบันจากการสำรวจใน “The Ethnic Group in Lao P.D.R.” ที่ถูกจัดทำขึ้นโดยรัฐบาลลาว พบว่า ในประเทศลาวมีกลุ่มชาติพันธุ์ถึง 68 ชนเผ่า โดยแบ่งเป็นกลุ่มตามพื้นที่การตั้งถิ่นฐาน คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง สำหรับทางด้านภาษาศาสตร์ นักภาษาศาสตร์ได้ทำการแบ่งภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในลาวออกเป็น 4 กลุ่มตระกูลภาษา ได้แก่ 1. กลุ่มภาษาตระกูลลาว-ไต (Lao-Tai language family) 2. กลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic language family) หรือ มอญ-เขมร (Mon-Khmer language family) 3. กลุ่มภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan language family) 4. กลุ่มภาษาตระกูลม้ง-อิวเมียน (Hmong-lu Mien language family) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก มีความหลากหลายมากที่สุดถึง 32 กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดเล็ก มีระบบทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในลาวตอนใต้มากที่สุด โดยเฉพาะบริเวณแขวงจำปาสัก

แขวงสาละวัน แขวงเซกอง และแขวงอัตตะปือ (สุนทรานนท์, 2005: c) ปัจจุบันพบอีกหนึ่งตระกูลภาษาคือ ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน (Austronesian language family) (จิตร ภูมิศักดิ์, 2562: 425) การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ในลาวตอนใต้ในประวัติศาสตร์ มีการศึกษาน้อยมาก โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 งานศึกษาที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงการเมืองและภาพกว้างทางสังคมมากกว่าการศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้องค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดช่องว่างของความรู้เป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ใน สังคมลาวตอนใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ในลาวและ อุษาคเนย์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพหุชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้
2. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหาการวิจัย

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพหุชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19

- ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของลาวตั้งแต่เมืองจำปาสัก จนถึงเมืองอัตตะปือ

2. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น เช่น พงศาวดาร จดหมายเหตุ ใบบอก เอกสารราชการ และบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตก รวมถึงหลักฐานชั้นรองที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ หนังสือ และบทความ

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) นำ ข้อมูลที่ได้จากหลักฐานชั้นต้น (primary sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) มาทำการตรวจสอบ ความถูกต้อง นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำมาเรียบเรียง เสนอผลการวิจัยด้วย วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 พบว่า

1. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของความเป็นพหุชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลให้ลาวตอนใต้เป็นอาณาบริเวณที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ คือ

- (1) นโยบายการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลลาว-ไต

ดินแดนที่ถูกเรียกว่าอาณาจักรล้านช้างหรือลาวนั้น เดิมเป็นแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของอาณาจักรโบราณใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแต่เดิมได้รับอิทธิพลเขมร จนกระทั่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลลาว-ไต เคลื่อนตัวลงมา

จากตอนเหนือ ดังที่ปรากฏในเอกสารท้องถิ่นลาว (กมวันนะคะดี, 1967: 12) กล่าวถึงการผลักดันกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ลาว ให้อพยพลงไปยังถิ่นฐานบริเวณตอนใต้ของลาว แย่งชิงอำนาจกับข้ากั้นฮางที่เมืองชะวาจนได้รับชัยชนะ (สิลา วีระวง และอุเทน สักดา, 2510: 7) ลาวกลายเป็นอาณาจักรที่เติบโตขึ้นบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำทางตอนเหนือในเมืองหลวงพระบาง และเริ่มมีนโยบายขยายอำนาจทางการเมือง ด้วยการรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ตั้งแต่เหนือจรดใต้ให้อยู่ในอำนาจในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 โดยปลายพระราชอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตอนใต้ไปจนถึงแก่ง หลี่ผี (หอสมุดแห่งชาติ, 1969: 12) ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่าข้า ซึ่งเชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลายตระกูลภาษาถูกจับมาใช้แรงงาน บางส่วนหลบหนีไปอยู่ตามภูเขาในพื้นที่ต่างๆ บางส่วนถูกผลักดันให้อพยพลงใต้ไปจนถึงนอกกำแพงเมืองเวียงจันทน์ และใน ค.ศ. 1560 ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองของลาว ได้มีการย้ายจากเมืองหลวงพระบางมาที่เมืองเวียงจันทน์ เกิดการผลักดันให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกกวาดต้อนมาไว้ใต้เมืองเวียงจันทน์ก่อนหน้านี้ ต้องอพยพลงไปยังถิ่นฐานใหม่ อยู่ปะปนกับชนพื้นเมืองเดิมตั้งแต่เมืองจำปาสักไปจนถึงชายแดนเขมร การกวาดต้อนคนกลุ่มต่างๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มลาว-ไตนี้ ทำให้ลาวได้กลายเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากกว่าพื้นที่อื่นๆ ในลาว (เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์และเจ้าราชวงศ์เมืองนครจำปาศักดิ์, 2512: 14)

(2) ชนพื้นเมืองของลาวตอนใต้

กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก และกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาออสโตรเนเซียน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณลาวตอนใต้ยุคก่อนแล้ว เนื่องจากลาวตอนใต้ เป็นส่วนหนึ่งของรัฐโบราณในอุษาคเนย์ คือ อาณาจักรเจนละ ซึ่งเป็นอาณาจักรเขมรโบราณที่รุ่งเรืองในราวคริสต์ศตวรรษที่ 6-8 บ้านเมืองต่างๆ ในอุษาคเนย์ เป็นเพียงรัฐขนาดเล็ก ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลของเขมรที่ขยายอำนาจขึ้นไปทางเหนือครอบคลุมไปจนถึงเมืองเวียงจันทน์ จนกระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 หลังสิ้นรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อาณาจักรเขมรค่อยๆ เสื่อมอำนาจลง ผู้นำรัฐในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำต่างๆ อาศัยช่องว่างทางการเมืองสถาปนาอาณาจักรขึ้นใหม่ ส่งผลให้กระทบกระเทือนต่ออำนาจของเขมรที่มีอยู่เดิมเป็นอย่างมาก ปริมาณพลอำนาจเขมรค่อยๆ หดลงจากบริเวณลาวตอนใต้ถอยกลับไปในประเทศกัมพูชา แต่ผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในบริเวณลาวตอนใต้ ไม่ได้อพยพย้ายตามศูนย์กลางทางการเมืองลงไปด้วย แต่ยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำและบนภูเขา กลายเป็นชนพื้นเมืองของลาวตอนใต้สืบต่อมา (พระยามหาอำมาตยาธิบดี, 2512: 2) เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน ที่มีลักษณะเดียวกับพวกจาม ก็มีถิ่นฐานตั้งเดิมอยู่บริเวณลาวตอนใต้เช่นเดียวกัน

(3) ลาวตอนใต้เป็นศูนย์กลางการค้าขนาดใหญ่

ตลาดในลาวตอนใต้เป็นตลาดการค้าที่มีความสำคัญในพื้นที่ชายแดนลาว เขมร และเวียดนาม เป็นแหล่งรวมสินค้าจากที่ต่างๆ ทั้งในลาวเองและประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ของป่า สัตว์ป่า สมุนไพร หนังสัตว์ กระดุกสัตว์ ผลเร็ว ขี้ผึ้ง หมามู๋เงิน ทองคำ ข้าว เป็ด ไก่ ควาย เครื่องปั้นดินเผา เครื่องนุ่งห่ม (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 76) อาวุธ และทาส (Garnier Francis, 1996: 85) ส่งผลให้คนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ คนลาว คนไทย คนเวียดนาม คนเขมร คนจีน และชนเผ่าต่างๆ อีกหลายกลุ่ม (Harmand. F.J., 1997: 47) ทั้งที่นำสินค้ามาขายและเลือกซื้อสินค้ากลับไป เข้ามาใช้พื้นที่ตลาดในการปฏิสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ ตลาดจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทำให้ลาวตอนใต้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

2. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19

พงศาวดารและหลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของลาว ได้กล่าวถึงการอพยพเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณลาวตอนใต้ของคนลาวใน ค.ศ. 1713 ว่า เกิดปัญหาทางการเมืองในเมืองเวียงจันทน์ ส่งผลให้เกิดการอพยพของคนลาวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองจำปาสัก จนมีอำนาจเหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ สามารถสถาปนาศูนย์กลางทางการเมืองใหม่ที่เมืองจำปาสัก จากหลักฐานในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกรวมกันว่าชา (Kha) ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนทั้งหมด

กลุ่มชาติพันธุ์ลาว (Lao) หรือลาวลุ่ม (Laos Lum) ใช้ภาษาลาว ที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลลาว-ไต และเป็นกลุ่มภาษาที่มีตัวหนังสือ เป็นประชากรส่วนน้อยของลาวตอนใต้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 แต่มีสถานภาพทางสังคมดีกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นปกครอง นิยมตั้งถิ่นฐานปลูกกระท่อมเป็นแนวยาวไปตามบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและหัตถกรรม ทำการค้าเล็กน้อย มีระบบความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาและนับถือผีควบคู่ไปด้วย

กลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน หรือ ชา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีเฉพาะภาษาพูด ไม่มีตัวหนังสือ เป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมลาวตอนใต้ ส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมืองเดิมแต่เมื่อลาวขยายอำนาจทางการเมืองลงมา ส่งผลให้ชากลายเป็นชนชั้นใต้ปกครอง (พระสุรธรรมวงศา, 2512: 4) นิยมตั้งถิ่นฐานใกล้แม่น้ำสายเล็กและบนพื้นที่สูงในเขตเมืองจำปาสัก เมืองสาละวัน และเมืองอัตตะปือ (สมหมาย เปรมจิตต์, 2549: 45-52) ปลูกกระท่อมขนาดเล็กติดพื้นทำด้วยไม้ ดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์ ร่อนทองคำในแม่น้ำ และค้าขายระบบความเชื่อของชา ส่วนใหญ่นับถือผี ทั้งที่เป็นผีบรรพบุรุษและจิตวิญญาณที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงมีหลักฐานบันทึกของชาวตะวันตกที่เข้ามาสำรวจบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสามารถระบุชื่อกลุ่มชาติพันธุ์หลายตระกูลภาษา โดยเฉพาะกลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ได้แก่

กลุ่มชาติพันธุ์ลาว (Lao) หรือ ลาวลุ่ม (Lao Lum)

กลุ่มชาติพันธุ์จีน (Chinese) คนจีนมีจำนวนน้อยมากในลาวตอนใต้ สามารถพูดได้ทั้ง ภาษาจีน เป็นภาษาที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลจีน-ทิเบต ภาษาลาวและภาษาเขมร ทำการค้าเป็นหลัก (Harmand. F.J., 1997: 79)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทย (Thai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาในลาวตอนใต้มากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว ลาวตอนใต้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเข้ามาในฐานะผู้ปกครอง ข้าราชการ พนักงานเก็บส่วย และพ่อค้า

กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (Vietnamese) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณเวียดนามตอนใต้ ใกล้รอยตะเข็บชายแดนลาวและเวียดนาม คนเวียดนามเข้ามาในลาวตอนใต้เพื่อทำการค้าเช่นเดียวกับคนจีน และสามารถพูดได้หลายภาษา บ้างก็เข้ามาในฐานะทาส (Harmand. F.J., 1997: 79)

กลุ่มชาติพันธุ์ข่วย (Xuay) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาเป็นของตัวเอง คือ ภาษาข่วย ซึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก นิยมปลูกกระท่อมบนพื้นที่สูงรอบๆ เทือกเขา และใกล้แม่น้ำสายเล็กๆ ในเขตเมืองจำปาสัก เมืองสาละวัน และเมืองอัตตะปือ มีความชำนาญในการคล้องช้างและฝึกช้างป่า ประกอบอาชีพด้วยการเก็บของป่า โดยเฉพาะผลแร่ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและผลิตเครื่องจักรสาน (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 36-37) ลักษณะการแต่งกาย นิยมนุ่งผ้า หักกรั้งผืนเดียว (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 78) เก้าฝม นับถือผีบรรพบุรุษและวิญญาณที่อยู่ตามธรรมชาติ (Garnier Francis, 1996: 84)

กลุ่มชาติพันธุ์ตำปวนหรือดำปวน (Tom Puan or Dombuan) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของเมืองอัตตะปือและริมแม่น้ำเซกองทางทิศตะวันตก นิยมสร้างที่อยู่อาศัยด้วยกระเบื้องที่ปลูกสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว เพื่อเป็นการแสดงความเคารพวิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้ว นับถือผีเป็นหลัก (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 85)

กลุ่มชาติพันธุ์ซุก (Sruek) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองอัตตะปือ ดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าและปลูกข้าวป่า นิยมสร้างที่อยู่อาศัยด้วยการปลูกกระเบื้องที่ปลูกสร้างให้เสร็จภายในวันเดียวเช่นเดียวกับดำปวน นับถือผีเป็นหลัก (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 85)

กลุ่มชาติพันธุ์กะเวต (Khvet) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแม่น้ำเซริซันและแม่น้ำเซกอง ด้วยการปลูกกระเบื้องที่ทำจากไม้ ลักษณะการแต่งกาย ผู้ชายนุ่งผ้าฝืนเดียว ตัดผมสั้นปล่อยผมยาวลงมาจากศีรษะด้านหลังเพื่อขมวดเป็นมวยผม สำหรับผู้หญิงสวมผ้าถุงสีดำ สวมเสื้อไม่มีแขน เจาะหูเป็นรูขนาดใหญ่ สวมกำไลแขน ขมขมวดเป็นมวย ประกอบอาชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอยบนภูเขา และเก็บของป่า นับถือผี (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 87)

กลุ่มชาติพันธุ์บราว (Brao) ชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง เสียงนกร้อง และบางครั้งก็ถูกเรียกว่า ชนเผ่าละแว ใช้ภาษาที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก แต่เดิมเชื่อว่ามีถิ่นฐานอยู่บริเวณทุ่งไหหิน ต่อมามีการอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองจำปาสัก เมืองอัตตะปือ และรอยต่อบริเวณเขตแดนลาวตอนใต้ เวียดนาม และเขมร ดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์

กลุ่มชาติพันธุ์ระแด (Rade) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Harmand. F.J., 1997: 80) ตั้งถิ่นฐานด้วยการปลูกกระเบื้องขนาดเล็กในบริเวณเมืองจำปาสักและเมืองอัตตะปือ ลักษณะทางกายภาพ มีใบหน้าบิกบิน ผิวดำ ผมหยิก (Lavallée. M.A., 1901: 308) ลักษณะการแต่งกาย นิยมไว้ผมยาวขมวดเป็นมวยทั้งชายและหญิง ผู้ชายใช้ผ้าฝืนเดียวในการนุ่งห่ม ส่วนผู้หญิงสวมผ้าถุง สวมเสื้อไม่มีแขน เจาะหูด้วยก้านไม้ไผ่ และสวมเครื่องประดับที่ผลิตจากแก้วและเปลือกหอย นิยมเลี้ยงม้า (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 23) นับถือผีเป็นหลัก (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 88)

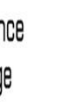
กลุ่มชาติพันธุ์โบลเวน (Boloven) (Harmand. F.J., 1997: 35) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภูเขาใกล้แม่น้ำและพื้นที่ราบสูงบริเวณเมืองจำปาสัก สร้างที่อยู่อาศัยด้วยการปลูกกระเบื้อง (Harmand. F.J., 1997: 91)

กลุ่มชาติพันธุ์สอกหรือโสก (Sok) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานด้วยการปลูกกระเบื้องเป็นแนวยาวบริเวณแม่น้ำเซกะหมาน ในเมืองอัตตะปือ (Harmand. F.J., 1997: 77) ประกอบอาชีพด้วยการทำเกษตรกรรมและร่อนทองคำในแม่น้ำ

กลุ่มชาติพันธุ์ยะเหิน (Nhaheun) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองสาละวันและเมืองอัตตะปือ ปลูกกระเบื้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ การแต่งกายนิยมนุ่งผ้าฝืนเดียว สวมต่างหู ไม่ตัดผม สำหรับผู้หญิงนุ่งผ้าปล่อยชายยาวลงมา และสวมเครื่องประดับที่ทำจากทองคำ

กลุ่มชาติพันธุ์แงะ (Gnac) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเมืองสาละวัน และเมืองอัตตะปือ ด้วยการปลูกกระเบื้อง ใช้หน้าไม้กับลูกธนูดอกเล็กๆเป็นอาวุธ เครื่องประดับทำจากเปลือกไขไก่ และช้อนชนก มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (Harmand. F.J., 1997: 79-80)

กลุ่มชาติพันธุ์ตะอ้อย (Ta-Oy) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำในเมืองสาละวัน สร้างกระเบื้องจากไม้ นับถือผีเป็นหลัก ทั้งยังเป็นผีบรรพบุรุษและจิตวิญญาณที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

กลุ่มชาติพันธุ์จระราย (Charai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน หรือกลุ่มภาษาตระกูลชวา-มลายู ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่สูงตามรอยตะเข็บชายแดนระหว่างเมืองอัตตะปือ เวียดนาม และกัมพูชา มีภาษาใกล้เคียงกับพวกจาม นับถือจิตวิญญาณที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (Lavallée. M.A., 1901: 301)

อภิปรายผล

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 เป็นผลมาจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของลาว ตั้งแต่เป็นเขตอิทธิพลของรัฐโบราณในอุษาคเนย์ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่เดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน ส่งผลให้ชนพื้นเมืองในลาวตอนใต้เป็นกลุ่มจามเก่าและเขมร ซึ่งสอดคล้องกับงานที่อธิบายถึงกลุ่มคนในสังคมล้านช้างที่มีกลุ่มชนพื้นเมืองเป็นพวกเชื้อสายเขมรและจาม เช่น งานศึกษาสังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 (ปิยฉัตร สีนุธสาอาด, 2539) กลุ่มชาติพันธุ์ข้า-บรู การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (สมใจ ศรีหล้า, 2550) ประวัติศาสตร์สังคมลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ระหว่าง พ.ศ. 1892-2370 (สุทิน สอนองผั่น, 2543) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างลาวลุ่ม-ลาวเทิง : กรณีศึกษาจากตำนานนิทานและพิธีกรรม (บัวริน วังศิริ, 2549) และงานวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ว่าด้วยชนชาติขอม (จิตร ภูมิศักดิ์, 2562) นอกจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้จะมีพื้นฐานมาจากความเป็นชนพื้นเมืองเดิมแล้ว ยังเกิดขึ้นจากนโยบายขยายอำนาจทางการเมืองจากทางเหนือลงมาตอนใต้ของผู้ปกครอง ซึ่งการขยายอำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีแบบแผนทางการเมืองมากกว่ามักจะเบียดขับให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนต้องถอยออกไป และตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ร่วมกับกลุ่มเดียวกันที่อพยพไปก่อนหน้านี้ ส่งผลให้อาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งกลายเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาความสำคัญของเมืองร้อยเอ็ดในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว (สุทิน สอนองผั่น, ม.ป.ป.) และกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนพื้นเมืองในแขวงอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 24-25 (พิมพ์ปฏิมา นเรศศิริกุล, 2554) สำหรับเหตุผลทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ลาวตอนใต้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สอดคล้องกับงานศึกษาเรื่องระบบเศรษฐกิจของราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 (โยชิยุกิ มาซูฮาระ, 2545) และการศึกษาการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดโรงเกลือ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ที่ตลาดเป็นพื้นที่ดึงดูดผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ให้เข้ามาในพื้นที่และการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆได้ (สุทธิพงษ์ พรสวัสดิ์, 2556)

สังคมลาวตอนใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม และพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกมากที่สุด ซึ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมลาวตอนใต้ นี้ยังเป็นมรดกทางชาติพันธุ์ที่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในลาวตอนใต้ เช่น ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (ไพฑูริย์ มีสกุล, 2559) เศรษฐกิจวัฒนธรรมของชนเผ่าตะไถ่ ในเมืองตะไถ่ แขวงสาละวัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (อุตมะ แสงอรุณ, 2547) บันดาชนเผ่าในสปป ลาว (สุนกางแนวลาวสร้างชาติ, 2005) การนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยในประเทศไทยและส่วยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (อุษา หม้อทอง, 2547)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- (1) นำไปใช้เป็นฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์
- (2) นำไปใช้เป็นงานนำร่องเพื่อทำการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในช่วงเวลาต่างๆบริเวณอินโดจีน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อื่นๆในลาวเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นภาพกว้างของความเป็นพหุชาติพันธุ์ในสังคมลาวทั้งหมด
- (2) ศึกษาค้นคว้าความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพื้นที่เวียดนามตอนใต้และกัมพูชา เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมต่างๆในอินโดจีน

เอกสารอ้างอิง

- กมวันนะคะดี. (1967). **ขุนบูลมราชาธิราช**. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2562). **ความเป็นมาของสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ (2006) จำกัด.
- เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ และเจ้าราชวงศ์เมืองนครจำปาศักดิ์. (2512). **ตำนานเมืองจำปาศักดิ์ ฉบับเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์และเจ้าราชวงศ์ เมืองนครจำปาศักดิ์. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 เล่ม 43 เรื่องเกี่ยวกับกรุงเก่า (ตอนที่ 1) เรื่องเมืองนครจำปาศักดิ์และเรื่องขุนบรมราชา**. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา
- บัวริน วงศ์ศิริ. (2549). **ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างลาวลุ่ม—ลาวเทิง : กรณีศึกษาจากตำนาน นิทานและพิธีกรรม. ภาษาและหนังสือ**. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. 37(1), 103-128.
- ปิยฉัตร สีนธูสอาด. (2539). **สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระยามหาอำมาตยาธิบดี. (2512). **ตำนานเมืองนครจำปาศักดิ์ ฉบับพระยามหาอำมาตยาธิบดี. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 เล่ม 43 เรื่องเกี่ยวกับกรุงเก่า(ตอนที่1) เรื่องเมืองนครจำปาศักดิ์และขุนบรมราชา**. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- พระสุวรรณวงศา. (2512). **คำให้การเรื่องเมืองอัตปือ. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 เล่ม 44 เรื่องเมืองนครจำปาศักดิ์ (ต่อ) พงศาวดารละแวก**. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- พิมพ์ปฎิมา นเรศศิริกุล. (2554). **กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนพื้นเมืองในแขวงอัตตะปือราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14 ถึงพุทธศตวรรษที่ 25**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูริย์ มีสกุล. (2559,กรกฎาคม-ธันวาคม). **ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**. เมืองที่พิมพ์ : โรงพิมพ์. 3(2), 1-32.
- โยชิยุกิ มาซุฮารุ. (2545). **ระบบเศรษฐกิจของราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16-17**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2549, กรกฎาคม-กันยายน). **พงศาวดารเมืองอัตปือ. ปัญญาวารสารวิชาการ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย มหามงกุฎราชวิทยาลัย. 70, 45-52.

- สมใจ ศรีหล้า. (2550, มกราคม-เมษายน). กลุ่มชาติพันธุ์ชา-บรู: การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์. วารสาร
ลุ่มน้ำโขง. ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุวัฒนธรรมสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 3(1), 73-113.
- สีลา วีระวง และมอม อุเทนศักดิ์. (2510). นิทานขุนบอรรษาทิวราด **ฉบับที่ 1** วัตถุประสงค์ลาวฉบับเดิม.
 เวียงจันทน์ : กะชวงพิมพ์.
- สุทธิพงษ์ พรสวัสดิ์. (2556). การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดโรงเกลือ **อำเภอรัฐ
 ประเทศจังหวัดสระแก้ว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา.
 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สุทิน สมองผัน. (2543). ประวัติศาสตร์สังคมลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ระหว่าง พ.ศ. 1892-2370. ราชบุรี :
 มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง.
- สุทิน สมองผัน. (ม.ป.ป.). ความสำคัญของเมืองร้อยเอ็ดในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 จอมบึง.
- สุนกางแนวลาวล้านชาด. (2005). **บันดาชนเผ่าใน สปป ลาว**. เวียงจันทน์ : กมนชนเผ่า.
- หอสมุดแห่งชาติ. (1969). **พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง**. เวียงจันทน์ : หอสมุดแห่งชาติ.
- อุดมมะ แสงอรุณ. (2547). เศรษฐกิจวัฒนธรรมของชนเผ่าตื้อใน **เมืองตื้อ แขวงสาละวัน สาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น.
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อุษา หม้อทอง. (2547). การนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในประเทศไทยและช่วยใน **สาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น.
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2539). **บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. ๒๔๓๘**. ทองสมุทระโตเรและสมหมาย
 เปรมจิตต์ (แปล). เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Garnier Francis. (1996). **Travels in Cambodia and Part of Laos**. Bangkok : White Lotus.
- Harmand. F.J.. (1997). **Laos and the Hilltribes of Indochina**. Bangkok : White Lotus.
- Lavallée. M.A.. (1901). Notes ethnographique sur diverses tribus du Sud-Est de l'Indo China.
Bulletin de l'Ecole française d'Extrême Orient. 1(2), 291-311 [online]. Available :
https://www.persee.fr/doc/befo_0336-1519_1901_num_1_1_1058 [2019,11 Jan].